دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

رساله‌ی حاضر حاصل پژوهش‌های نگارنده در دوره‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی فقه و مبانی حقوق اسلامی است که در مهر ماه سال ۱۳۹۴ در دانشکده‌ی علوم انسانی دانشگاه یاسوج به راهنمایی جناب آقای دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه‌جویی و مشاوره‌ی جناب آقای دکتر عبدالله بهمن‌پوری از آن دفاع شده است و کلیه حقوق مادی و معنوی آن متعلق به دانشگاه یاسوج است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دانشکده‌ی علوم انسانی
گروه الهیات

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

بررسی مشروعیت فقهی، حقوقی مشاغل ناشی از توریسم

استاد راهنما
دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه جویی

استاد مشاور
دکتر عبدالله بهمن پوری

پژوهشگر
عیسی تمیمی

مهر ماه ۱۳۹۴

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

بررسی مشروعیت فقهی، حقوقی مشاغل ناشی از توریسم

به وسیله‌ی:

عیسی تمیمی

پایان‌نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

الهیات

در تاریخ ۱۳۹۴/۷/۱۵ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنما: دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه‌جویی	با مرتبه‌ی علمی استادیار	امضاء
۲- استاد مشاور: دکتر عبدالله بهمن‌پوری	با مرتبه‌ی علمی استادیار	امضاء
۳- استاد داور داخل گروه: دکتر فاطمه قدرتی	با مرتبه‌ی علمی استادیار	امضاء
۴- استاد داور خارج گروه: دکتر مجتبی صادقی	با مرتبه‌ی علمی استادیار	امضاء
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه: دکتر علی حسینی	با مرتبه‌ی علمی استادیار	امضاء

مهر ماه ۱۳۹۴

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

تقدیم به

حاصل زحمات و تلاش‌هایم را تقدیم می‌کنم به محضر ارزشمند پدر و مادر عزیزم به خاطر همه‌ی رنج‌ها و مرارت‌هایی که از آغاز زندگیم به وجود نازنین خود چشاندند، تا بهترین لحظات را در عالی‌ترین جایگاه به من تقدیم نمایند.

- به همسر مهربانم که همیشه در گذرگاهای سخت زندگی مایه‌ی امید و پشتوانه خستگی‌ناپذیر برایم در رویارویی با ناهمواری‌ها و ناملایمات روزگار است.
- به فرزندانم که نفس گرم و دعای خیرشان بدرقه راهم بود و خستگی‌هایم را بین خود قسمت نموده تا در آسمان علم و معرفت سبکبال به پرواز درآیم.
- به آنان که در کسب علم و دانش راهنمایم بودند.
- الها! حسن عاقبت، سلامتی و سعادت را برای همه آنان مقدر بفرما!

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

سپاسگزاری

گلبانان گلزار معارف انسانی در دانشگاه دولتی یاسوج هر ساله تنی چند از دوستداران اندیشه‌ی اسلامی را به چیدن گل‌های به خصوصی می‌گمارند. تا این که دست سعادت در دو سال اخیر مرا هم بدان گروه پیوند زد. خجستگی به من روی آورد و در این راه گذشته از «همت طایر قدس » که «بدرقه‌ی راهم بود»، وجود همراهانی فرهیخته و ارجمند بوده که هر کدام به نحوی از آنحا مرا یاری داده‌اند، و از سنگینی این بار نه در طاقت من، کاسته‌اند.

نخست از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه‌جویی یاد کنم که گذشته از سمت استاد راهنمای اینجانب در نخستین گام پژوهش تا وصول به سرمنزل مقصود، با من همراه بودند؛ و همواره از بی‌راهه رفتن من در انجام کار، بدون هیچ گونه ملال خاطری جلوگیری و راهنمایی کردند از وی تشکر می کنم.

سپاس بیکران از استاد مشاورم، جناب آقای دکتر عبداله بهمن پوری که پا به پای من و گاهی از دور و با «نفس رحمانی» خود همواره راه گشای این حقیر در طی مشکلات این راه بودند.

از دیگر اساتید و تمام دوستان و عزیزانی که از بردن نامشان بخاطر اطاله کلام عذرخواهی می کنم، اما هر کدام به نحوی در نوشتن و بازخوانی و معرفی منابع مرا یاری داده‌اند، کمال امتنان را دارم.

اما در پایان و پیش از آنکه قلم از دست بگذارم، از همسر دلسوز و همراه همیشگیم، که علاوه بر سکون و آرامش فضای خانه، همواره باعث دلگرمی و تشویق من می‌شدند، سپاس فراوان دارم.

تابستان۹۴

عیسی تمیمی

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

نام: عیسی **نام خانوادگی: تمیمی**
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد **رشته و گرایش: الهیات فقه و مبانی حقوق اسلامی**
استاد راهنما: دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه‌جویی **تاریخ دفاع: ۱۳۹۴/۷/۱۵**

بررسی مشروعیت فقهی، حقوقی مشاغل ناشی از توریسم

خصوصیت چند وجهی بودن صنعت توریسم و نیز پیش‌رفت‌های تکنولوژی، مسائل و نیازهای جدیدی را در این عرصه ایجاد کرده است. این موضوع، از بعد اقتصادی و تجاری در اشتغال‌زایی و رفعِ بخشی از معضل بیکاری، اهمیت فراوان دارد. اما ظاهرا وجود برخی موانع شرعی، امکان بهره‌برداری از ابعاد مختلف این صنعت را در کشور ما با محدودیت‌هایی روبه‌رو نموده است. از جانب دیگر، گستردگی و پویایی دین اسلام، قابلیت پاسخ‌گویی حل مسائل و نیازهای نوظهور، متناسب با زمان و مکان و سایر مبانی فقهی، حقوقی را دارد. در این پژوهش علاوه بر بیان اهمیت نقش و تأثیر صنعت توریسم در ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای کشور، تلاش شده تا برخی از مصادیق و فرصت‌های شغلی گردشگری را که جنبه‌ی نوظهور دارند، از نظر فقهی و حقوقی مورد تحقیق و تدقیق بیشتری قرار گیرد. از زمره‌ی این مصادیق می‌توان، اهمیت و ضرورت ارتباط مسلمانان با غیرمسلمانان و پیروان سایر مذاهب در معاملات و سفرها با اهداف مختلف، ورود گردشگران غیرمسلمان به مساجد و اماکن مقدسه، استفاده و بهره‌برداری از اجزای مسوخ، آبزیان و حیوانات حرام گوشت با کاربرد صنعتی در تولید البسه و اغذیه برای گردشگران و فروش به آنان، ایجاد اماکنی جهت انجام اعمال و آداب خصوصی توریست‌های غیرمسلمان، آزادی، امنیت و سایر حقوق اجتماعی گردشگران داخلی و خارجی غیرمسلمان، را نام برد. در این موارد به صورت تحلیل فقهی و حقوقی، حتی‌المقدور با مقایسه فقه اهل‌بیت(ع) و نیز بررسی جزیی حقوق مدنی و جهان‌گردی، مطابق حقوق موضوعه‌ی ایران انجام گرفته است.

کلیدواژه: فقه، مشاغل توریسم، روابط مالی، مشروعیت، مصلحت، ادله حقوقی، منافع محلله

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

فصل اول: کلیات تحقیق

۱ ـ ۱ مقدمه ۱

۱-۲ بیان مسأله ۳

۱ ـ ۳ ضرورت انجام پژوهش ۴

۱ ـ ۴ اهداف پژوهش ۵

۱ ـ ۴ ـ ۱ هدف کلی ۵

۱ ـ ۴ ـ ۲ اهداف فرعی ۵

۱ ـ ۵ سوال‌ها و فرضیه‌های پژوهش ۵

۱ ـ ۵ ـ ۱ سوال‌های اصلی پژوهش ۵

۱ ـ ۵ ـ ۲ سوال‌های فرعی پژوهش ۶

۱ ـ ۶ فرضیه‌های پژوهش ۶

۱ ـ ۶ ـ ۱ فرضیه‌های اصلی پژوهش ۶

۱ ـ ۶ ـ ۲ فرضیه‌های فرعی پژوهش ۶

۱ ـ ۷ تاریخچه‌ی پژوهش ۶

۱-۸ تعریف برخی مفاهیم و اصطلاحات پژوهش ۹

۱-۸-۱ تعریف برخی اصطلاحات فقهی ۹

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ ۱ قاعده مصلحت ۹

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ۲ قاعده اضطرار ۱۰

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ ۳ قاعده عسر و حرج ۱۰

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ۴ قاعده اهم و مهم ۱۰

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ ۵ قاعده دفع افسد به فاسد ۱۰

۱ ـ ۸ ـ ۱ ـ۶ قاعده لاضرر ۱۰

۱-۸-۲ برخی اصطلاحات گردشگری ۱۱

۱ ـ ۸ ـ ۲ـ۱ گردشگری ۱۱

۱ ـ ۸ ـ ۲ ـ۲ توریست ۱۱

۱-۸-۳ سایر تعاریف ۱۱

۱ ـ ۸ ـ ۳ ـ ۱ معنای تذکیه ۱۱

فصل دوم: پاسخ‌گویی فقه اسلام به مسائل نوظهور

۲ ـ ۱ ـ مبانی نظری مسأله مورد پژوهش ۱۲

۲ـ ۱ ـ ۱ ـ قواعد و اصول فقهی در مسائل نوظهور ۱۲

۲ ـ ۲ جایگاه زمان و مکان در فقه ۱۳

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

۲ ـ ۲ ـ ۱ معنای لغوی زمان و مکان ۱۳
۲ ـ ۲ ـ ۲ معنای اصطلاحی زمان و مکان ۱۳
۲-۲-۳ قرآن و نقش زمان و مکان ۱۴
۲-۲-۴ روایات و نقش زمان و مکان ۱۵
۲-۲-۵تعارض روایات بر حسب زمان و مکان ۱۶
۲-۲-۵-۱ نمونه اول ۱۶
۲-۲-۵-۲نمونه دیگر ۱۶
۲-۲-۵-۳ نمونه دیگر ۱۷
۲-۲-۶ فقها و نقش زمان و مکان ۱۷
۲-۲-۷ زمان و مکان در فقه اهل سنت ۱۸
۲-۲-۸ زمان و مکان در پیدایش موضوعات جدید ۱۹
۲-۲-۹ تأثیر زمان و مکان در تشخیص مصادیق برای موضوعات ۱۹
۲-۲-۱۰ نظریه عدم تأثیر زمان و مکان ۲۱
۲ ـ۳ مصلحت ۲۲
۲ ـ ۳ـ ۱ معنای لغوی مصلحت ۲۲
۲ ـ ۳-۲ مصلحت شرعی ۲۲
۲-۳-۲-۱ مصلحت در سیره معصومین (ع) ۲۲
۲-۳-۲-۲ مفهوم مصلحت در فقه ۲۴
۲-۳-۳ جایگاه و دامنه مصلحت در تکالیف و احکام شرعی ۲۷
۲-۳-۴ رابطه مصلحت و ضرورت در تغییر نوع احکام شرعی ۲۷
۲-۳-۵ بهره‌گیری از جواز مصلحت در بیان فتاوای فقها ۲۸
۲-۴ احکام ثانویه ۲۹
۲-۴-۱ جایگاه احکام ثانویه در پویایی و پاسخگویی به مسائل نوظهور ۳۰
۲-۵ حکم حکومتی ۳۱
۲-۵-۱ جایگاه حکم حکومتی ۳۱
۲-۵-۲ مبانی استنباط حکم حکومتی ۳۲
۲ ـ ۶ اهداف شریعت در بخش روابط مالی با توجه به امکانات درون فقهی ۳۳
فصل سوم:مصادیق بسترهای مشاغل جدید وابسته به توریسم
بخش اول: طهارت یا نجاست مشرکین و اهل کتاب ۳۵
۳-۱ مقدمه ۳۵
۳-۲ شناسایی کافر، اهل کتاب و مشرک ۳۵
۳-۲-۱ معانی کفر ۳۵
۳-۲-۲ معنای کفر در روایات ۳۶
۳-۳ معانی واژه نجس ۳۷
۳-۳-۱ بررسی معانی واژه نجس در آیه ۳۷
۳-۴ دلایل معنای خبث باطنی و پلیدی روحی ۳۸
۳-۵ کافر بودن اهل کتاب ۳۹
۳-۵-۱ دیدگاه فقها ۳۹
۳-۵-۲ دلایل قائلان به مشرک بودن اهل کتاب ۴۰

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

۳-۵-۲-۱ آیه ربوبیت ۴۰
۳-۵-۲-۱-۱ دید گاه برخی علما در نقد بر آیه ی ربوبیت ۴۱
۳-۵-۲-۲ آیه بنوّت ۴۲
۳-۵-۲-۲-۱ نسبت شرک به یهود در قرآن ۴۳
۳-۵-۲-۳ اعتقاد مسیحیان به الوهیت حضرت عیسی (ع) در قرآن ۴۵
۳-۶ شرک عموم اهل کتاب ۴۷
۳-۶-۱ مبنای ادیان آسمانی ۴۷
۳-۶-۲ آیات توحیدی در تورات و انجیل ۴۷
۳-۷ قضاوت دانشمندان اسلامی در مورد تورات و انجیل فعلی ۴۸
۳-۸ مسیحیان معاصر و نسبت شرک ۴۹
۳-۹ دانشمندان شیعه و طهارت یا نجاست اهل کتاب ۵۰
۳-۱۰ مهمترین دلیل قائلان به نجاست اهل کتاب ۵۰
۳-۱۰-۱ نقد دلیل اجماع ۵۱
۳-۱۰-۲ عدم صراحت فتوای قدما به نجاست ذاتی بدن اهل کتاب ۵۲
۳-۱۰-۳ تأیید روایات بر طهارت اهل کتاب ۵۴
بخش دوم: بررسی بهره وری از محرمات و نجاسات ۶۳
۳-۲ مقدمه ۵۸
۳-۳ بهره‌وری از محرمات و نجاسات و بیع آنها ۵۸
۳-۳-۱ دسته اول ۵۸
۳-۳-۱ -۱ نقد و بررسی ۵۹
۳-۳-۲ دسته دوم ۶۱
۳-۳-۲-۱ نقد و بررسی ۶۱
۳-۳-۳ دسته سوم ۶۲
۳-۴ درمان با محرمات و نجاسات ۶۵
۳-۴-۱ ضرورت ۶۷
۳-۴-۲ قاعده عسر و حرج ۶۸
۳-۴-۳ قاعده لاضرر و لاضرار ۶۹
۳-۴-۴پرهیز از اقدامات مخاطره‌آمیز ۶۹
۳-۵ بیع مجسمه و تصویر ۷۱
۳-۵-۱ ادله عدم حرمت و جواز تصویر و مجسمه‌سازی ۷۱
نتیجه گیری ۷۳
منابع فارسی ۷۵
منابع اینترنتی ۸۴

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فهرست جدول

عنوان **صفحه**

جدول ۱- ۱: پیش بینی رشد گردشگری تا سال ۲۰۲۰ سازمان جهانی گردشگری ۵

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فهرست تصاویر

عنوان **صفحه**

تصویر۳-۱ بازدید گردشگران از مسجد امام اصفهان ۵۷
تصویر۳-۲ برخی محصولات تولیدی از پوست حیوانات حرام گوشت ۶۴
تصویر ۳-۳ پرورش قورباغه گوشتی ۶۴
تصویر۳-۴ مجموعه ی پارک تمساح به منظور بازدید گردشگران ۶۶

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

پیش‌گفتار

مکتب فقهی اسلام ادعای ورود به تمامی عرصه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... را دارد. به تعبیر دیگر، خواهان مدیریت جامعه و جهان در سطح کلان آن است. بالطبع چنین نظام فقهی می‌بایست از انعطاف‌پذیری بالایی برخوردار باشد تا بتواند پاسخگوی تغییرات و نیازهای روزمره جامعه خویش باشد. در عین حال از اصول بنیادینش عقب‌نشینی نکرده، از مسیرش منحرف نگردد. این امر نیازمند امکانات درون فقهی است تا بتواند فروع را در شرایط لازم بر اساس اصول تغییر دهد و جامعه را در سطح کلان آن مدیریت کند. نظام فقهی اسلام، به دلیل داشتن ویژگی جاودانگی و کامل بودن و اتمام نعمت از جانب خداوند از چنین توانایی و امکاناتی برخوردار است. یکی از این امکانات، فقه‌المصلحهٔ است که در سراسر فقه، به ویژه اندیشه‌ی فقهی امام خمینی(ره)، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

آن چه از برانداز احکام فقهی اسلام برمی‌آید، این است که هر جا مصالح عالیه‌ای باشد، در بایدها و نبایدهای دین اسلام، بر اساس شرایط زمان و مکان و تغییر موضوعات احکام، در جهت تحقق اهداف اسلامی و سهولت زندگی مردم، فقها به صورت فتوا و ولی فقیه در قالب احکام ثانویه می‌توانند با تغییر احکام، به حل مشکلات و موانع بپردازند.

در برخی موارد در متون شیعه حکم شرعی به صورت کلی روی مصلحت و مفسده یا عناوینی مشابه رفته است. در این گونه موارد تشخیص موضوع حکم، منوط به تشخیص مصلحت یا مفسده از جانب حاکم اسلامی و فقها می‌باشد.

از موارد کاربردی این اصول در بخش درآمدی، آن هم در زمینه ایجاد اشتغال در صنعت گردشگری است. امروزه درآمدی که از راه گردشگری به مرزهای بسیاری از کشورها وارد می‌شود، سهم بسیار قابل توجهی در درآمدزایی و ایجاد اشتغال در آن کشورها را داراست. از آن جا که در کشور ما این بخش نتوانسته به ظرفیت‌های واقعی خود در این زمینه برسد، ضرورت دارد تا از جوانب مختلف از جمله از دیدگاه فقهی به این موضوع پرداخته شود.

محدودیت‌های موجود در این بخش تا کنون مانع از آن شده تا این صنعت در کشور ما به جایگاه واقعی خود برسد. بخشی از این محدودیت‌ها را می‌توان مربوط به دیدگاها و برداشت‌های فقهی و در ارائه‌ی خدمات و تولید محصولات گردشگری دانست. لذا بررسی فقهی مجدد این قوانین و دیدگاها می‌تواند بسیاری از این موانع را برداشته، متناسب با شرایط روز، مبتنی بر اصول شرعی، گشایشی در بخش‌های مختلف گردشگری ایجاد کند. از مباحثی که می‌تواند در این مقوله قرار گیرد، از جمله بحث ورود گردشگران خارجی و غیرمسلمان به اماکن مقدسه، مساجد و زیارت‌گاها است. هم چنین تولید کالاها، محصولات، و ارائه‌ی خدمات رفاهی و اغذیه‌ای که گردشگران تقاضای خرید و یا استفاده از آن‌ها را دارند، اما تولید و ارائه آن‌ها در نگاه اولیه با موانع شرعی روبه‌رو می‌باشد. این پژوهش سعی دارد تا با بررسی فقهی و حقوقی مواردی که ذکر شد، در جهت توسعه و پایایی صنعت گردشگری در ایران اسلامی در برخی زمینه‌های اشتغال‌زا افق جدیدی را بگشاید.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فصل اول
کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

نظام متعارف خلقت به گونه‌ای است که آن‌چه انسان برای حفظ حیات به آن‌ها نیازمند است، از ابتدا به صورت آماده و مهیا برای وی در جهان وجود ندارد؛ بنابراین خداوند انسان را توان‌مند نموده تا با تصرف و تلاش در طبیعت وسایل مورد نیز خود را ـ البته نه با نقض قوانین شرعی، اجتماعی و طبیعی ـ به دست آورد. هم‌چنین فعالیت اقتصادی و کسب درآمد نیز بر طبق اصول و موازین فقهی، اسلام در برخی موارد واجب و مورد اهتمام بوده است. این اهمیت را از میان آیات قرآن کریم، سیره عملی و سخنان معصومین (ع) در خصوص کار و تلاش، می‌توان دریافت. تقسیم‌بندی انواع کسب در اسلام براساس ملاک‌ها و در قالب احکام واجب- مستحب- مباح مکروه حرام (سیوری، ۱۴۲۵ق، ۲،۱۰)، می‌تواند حالتهای دیگری بر مبنای احکام ثانویه و حکم حکومتی و سایر اهداف شریعت در روابط مالی پیدا کند (ابن ادریس، ۱۴۱۰ق، ۳، ۵۷۵).

اما آن چه بیش از هر زمان و در حال حاضر اهمیت موضوعی و عملی پیدا می‌کند، پدیده بیکاری است. این پدیده می‌تواند آثار مخرب زیادی را در دراز مدت در جامعه به وجود آورد. از عمده دلایل بیکاری نداشتن شغل و کسب و کار جهت گذران زندگی است. یکی از راه کارهای مناسب، پسندیده و جدید در ایجاد اشتغال، توجه به بعد اقتصادی صنعت گردشگری است. مجموعه فعالیت‌های گسترده‌ای که معمولا توسعه‌ی گردشگری در کشور ایجاد می‌کند، بیش از هر بخش فعالیت اقتصادی دیگر فرصت‌های شغلی فراهم می‌آورد. این بدان علت است که صنعت جهانگردی اصولا یک فعالیت خدماتی است و نیروی انسانی بیشتری می‌طلبد. کشور جمهوری اسلامی ایران با داشتن پیشینه تاریخی کهن و غنای منابع بالقوه طبیعی خدادادی و توانمندی‌ها و استعدادهای فکری بی‌نظیر نتوانسته آن چنان که شاید و باید بهره‌ی شامل و کامل را از این منابع برده، به حل و فصل بسیاری از معضلات و پیامدهای ناگوار آن در زمینه بیکاری بپردازد.

این جا است که صنعت گردشگری اهمیت فراوان می‌یابد و می‌تواند نقش بزرگی را در حل این معضل ایفا کند. چنان که در این باره گفته شده است: «با وجود اهمیت بی‌بدیل صنعت گردشگری در توسعه و شکوفایی اقتصادی، سیاست‌گذاری‌های مناسبی در خصوص ارتقاء آن، در کشورمان صورت

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

نپذیرفته و عمده تلاش‌های مربوط به توسعه صنعت گردشگری در دهه‌های اخیر، معطوف به ره‌یافت‌های تشویقی و تبلیغاتی و یا به عبارتی تقاضا محور بوده‌اند. در این راستا بیشتر هدف‌گذاری‌ها و وضع دستورالعمل‌های اجرایی معطوف به خصوصی‌سازی واحدهای اقامتی، تبلیغات جهانگردی، آموزش نیروی انسانی، سیاست‌های تشویقی ساخت تأسیسات ایرانگردی و جهانگردی، تخفیف‌های مالیاتی و ... بوده که بیشتر جذب تقاضا را مد نظر قرار داده است، در حالی که چالش‌های پیش روی این صنعت، نه تنها استحکام و تداوم بیشتر سیاست‌های جانب تقاضا را طلب می‌کند، بلکه سیاست‌گذاری ابعاد عرضه و سازماندهی ساختار فعالیت بنگاهها را می‌طلبد»(نوبخت و پیروز ۱۳۸۷، بخش خلاصه).

مطابق هویت دینی و مذهبی کشور جمهوری اسلامی ایران که برمبنای قرآن کریم و تعالیم الهی رسیده از معصومین (ع) استوار است، هم‌چنین بر اساس اصول و راه‌بردهای شرعی که در آثار و دیدگاهای فقها وجود دارد، می‌توان به حل بسیاری از پدیده‌های ناگوار ناشی از توسعه نیافتگی در بخش اشتغال در پرتو توسعه‌ی صنعت توریسم در جامعه پرداخت. از ویژگی‌های فقه اسلام، وضع احکام، قوانین و حل مشکلات مستحدثه متناسب با شرایط و مقتضیات زمان و مکان می‌باشد. بر پایه این پویایی هر گاه جامعه مسلمین در موضوعات مختلف، در وضعیت تنگی و شدت و مضیقه قرار گیرد، شارع با کاربرد اصولی همچون «مصلحت»، «اضطرار»، «عسر و حرج»، «اهم و مهم»، «دفع افسد به فاسد»، «لاضرر»، «ضرورت» و ...، یا در قالب احکام ثانویه و حکومتی، اختیارات و قدرتی به جامعه مسلمین تفویض نموده تا در سایه آن بتوان به وضع قوانین جدید متناسب با شرایط زمان و مکان اقدام نمود.

پدیده گردشگری تحت عنوان سیر و سفر از دیرباز مطرح بوده، حتی در آیات قرآن کریم، هم در سخنان معصومین(ع) تحت عنوان «فسِیرُوا فِی الأَرْضِ»(یوسف، ۱۰۹) به آن تشویق شده است. لکن به عنوان یک پدیده نو و تاثیرگذار که جایگاه و سهم برجسته‌ی خود را در اقتصاد کشورها باز نموده، در باب اشتغالات بالقوه‌ی آن با قوانین و مکانیسم‌های فقهی- حقوقی تطبیق داده نشده است. اگر در گذشته جاذبه‌ها و مناظر دیدنی و تفریحی گردشگری برجسته‌تر می‌بود، اما امروزه گردشگری به عنوان یک صنعت جدید دارای جهات و جنبه‌های مختلف است. این صنعت از بعد اقتصادی آن در دنیا به عنوان صنعتی بسیار بسیار درآمدزا، اشغال‌آفرین و مولد، در ردیف اولین منابع درآمدی و تولیدی بسیاری از کشورها قرار گرفته است. بر همین اساس بسیاری از سیاستگزاران و برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی و تجاری، صنعت گردشگری را به عنوان رکن مهم در توسعه پایدار به شمار می‌آورند (افضلی، رسول و دیگران (۱۳۸۹)، جایگاه حقوق گردشگران خارجی از نگاه اسلام و قوانین حقوقی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۳، ۱۴۰ و ۱۱۹، به نقل از: افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴، ۱۳۸).

درباره صنعت جهانگردی به طور مجزا مطالعه‌ها و بحث‌های فراوانی انجام گرفته است. هم‌چنین اصول و قواعد فقهی- حقوقی که در منابع شرعی وجود دارد، به طور مستقل در باب‌های دیگری مانند عقود و روابط مالی، فراوان به کار گرفته‌اند؛ اما تا کنون در مورد کاربرد این اصول جهت برداشتن موانع در ایجاد مشاغل جدید توریستی، تحقیق و تلاشی صورت نگرفته است. لذا در این پژوهش سعی شده با بکارگیری اصول فقهی، سازوکارهای مربوط به ایجاد برخی مشاغل جدید وابسته به توریسم که بعضا

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

در نگاه نخست دارای ممنوعیت و حرمت هستند، مورد بررسی و مداقه قرار گیرد؛ و به سوالاتی از این قبیل پاسخ داده شود که: چگونه می‌توان بر پایه اصول فقهی مشاغل جدید گردشگری ایجاد کرد؟ حکم بهره‌وری از محرمات و نجاسات مانند اجزای حیوانات حرام گوشت با وجود داشتن منافع محلله در استفاده از محصولات تولیدی صنعتی چیست؟ آیا غیر مسلمان می‌تواند به مساجد و اماکن مقدسه ورود پیدا کند؟ و چنان چه مجوزی شرعی برای این قبیل موارد صادر گردد، چه تأثیری در ارزآوری و رونق گردشگری و حل مشکل بیکاری خواهد داشت؟ در این‌جا باید یادآوری کرد که هر چند در این مقال مجالی برای پرداختن به تک‌تک مشاغل جدید وابسته به توریسم نیست، اما با نتایجی که از بررسی این موارد به دست خواهد آمد، با داشتن ادله و ملاکات مشترک به موارد دیگر نیز قابل تسری خواهد بود.

۱-۲ بیان مسأله

در حالی که گردشگری در دهه‌های گذشته بیشتر به انگیزه‌ی تفریح و تفرج مطمح نظر گردشگران بوده، شاهد آن هستیم که در سیر و سیاحت‌های امروزی در کنار این هدف، انگیزه‌های اقتصادی و تجاری نیز به عنوان یک هدف مهم، برجسته و نمایان است. تا جایی که برنامه‌ریزی کشورها به این سو رفته، بیش‌ترین درآمدها را نصیب آنها کرده است. به عنوان مثال کشور ترکیه با داشتن سواحل آنتالیا و حفظ میراث فرهنگی و محیط زیست و با اتکا به جذابیت‌های تاریخی و مکان‌های توریسم، صنعت و اقتصاد خود را به پیش می‌برد. یا در سواحل تایلند توریست با عکس گرفتن از کرکودیل‌ها درآمد زیادی را نصیب آن کشور کرده، اقتصاد تایلند را بهبود بخشیده است. از این نظر جمهوری اسلامی ایران دارای استعدادهای فراوانی برای ایجاد مشاغل جدید در صنعت گردشگری و هم‌چنین ارتقاء بهره‌وری از آن می‌باشد. گرچه ظرفیت ایجاد تمامی مشاغل، خدمات و روش‌ها برای جذب گردشگران در کشور ما بیشتر به دلایل اعتقادی، فرهنگی و مذهبی امکان‌پذیر نیست؛ اما به نظر می‌رسد با کاربرد اصول و قواعد فقهی، برخی از این مشاغل و خدمات را بتوان ایجاد نمود. از جمله این موارد می‌توان به ممنوعیت ورود گردشگران غیرمسلمان به اماکن مقدسه، زیارت‌گاها و مساجد اشاره کرد. هم‌چنین استفاده‌هایی که امروزه از اجزای حیوانات حرام گوشت در تولیدات صنعتی برای تولید لباس و پوشاک و اغذیه و کاربردهای دیگر صنعتی می‌شود. به علاوه امکان تعیین اماکن مشخص و محدود برای گردشگران غیرمسلمان جهت انجام اعمال شخصی و آداب و رسوم فردی و اجتماعی مربوط به آنان. بنابراین امکان صدور مجوز شرعی برای ایجاد برخی مشاغل که تا کنون در کشور ما ممنوع و یا با محدودیت‌هایی روبرو بوده، فرصت‌های بیشتری را در اثربخشی به رونق اقتصادی و در نتیجه مرتفع نمودن معضل بیکاری به‌وجود خواهد آورد. به این معنا که برآورده نمودن هر چه بیشتر رضایت خاطر توریست ـ نه هر گونه، بلکه در چارچوب شریعت ـ به عنوان یک متغیر در جابجایی و ورود بیشتر گردشگران، به بالا بردن وضعیت درآمدی مردم و دولت در درازمدت منجر خواهد شد. سوال اصلی تحقیق این است که چگونه می‌توان با کاربرد اصول فقهی، در زمینه توریسم، مشاغل جدیدی را ایجاد کرد؟ و یا مشاغل به ظاهر ممنوعه را با نگاه فقهی مشروعیت بخشید.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

این پژوهش در صدد است تا بر مبنای منابع فقهی اسلام، مشاغل و خدمات بالقوه و جدید مربوط به توریسم را مورد واکاوی قرار داده امکان ایجاد چنین مشاغلی را با روی‌کرد فقهی و حقوقی با هدف کمک به رونق اقتصادی برای رفع چالش بیکاری و فقر فراهم آورد.

۱-۳ ضرورت انجام پژوهش

ـ کاربرد قواعد و اصول فقهی قابلیت ایجاد ظرفیت‌های جدید شغلی در بخش گردشگری را دارد و می‌طلبد که بر مبنای آن راه‌کارهای تازه ارائه گردد. کاربرد این اصول با نگاهی عمیق و نو در حل بسیاری از بن‌بست‌های شغلی موجود ضرورت دارد.

ـ هم چنین بررسی موضوع ایجاد مشاغل جدید گردشگری با روی‌کرد فقهی از این جهت ضروری است که جنبه تجاری و اقتصادی توریسم، توأم با اهداف دیگر گردشگران به شدت در حال توجه است. عدم تطبیق فعالیت‌های اقتصادی گردشگری با مبانی فقهی، ممکن است این نوع فعالیت‌ها را از ضوابط شرعی خارج نماید.

ـ به علاوه ایجاد این نوع مشاغل و به کارگیری قابلیت‌های اقتصادی و تولیدی در بعد گردشگری، می‌تواند بدون از دست دادن منابع و یا خارج کردن بخشی از ثروت و دارایی‌های ملی، صورت گیرد.

ـ دلیل دیگر انجام این پژوهش، تلاش برای ایجاد زمینه‌های به کارگیری نیروی انسانی و فعال که گران‌ترین و ارزشمندترین سرمایه‌های هر کشور است، در بخش گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن است.

ـ از جانب دیگر دل‌پذیر بودن و مطلوبیت مکان و فراهم آوردن انتظارات توریست در ابعاد امنیتی، حقوقی و آزادی در انجام آداب و مراسم‌های خصوصی توأم با آرامش و حفظ حرمت آنان متناسب با ارزش‌گذاری مورد نظر اسلام، موجب ورود و جذب گردشگران بیشتر و پایه قرار گرفتن کشور به عنوان یک مکان توریستی ثابت خواهد بود.

ـ بالا بردن سطح درآمد افراد و خانوارها جهت گذران بهتر زندگی و رفاه بیشتر، ضرورت دیگر انجام این پژوهش است.

ـ از موارد بسیار پر اهمیت بررسی مشاغل جدید گردشگری این است که با مشغول شدن بخش قابل توجهی از نیروی کار، از آثار منفی و مخرب بیکاری کاسته شده، احساس عزت نفس که از آثار تربیتی کار است، در شخصیت انسان‌ها به وجود می‌آید.

مزید بر همه این موارد، انجام این پژوهش می‌تواند مسؤلان و برنامه‌ریزان امور کشور را در بخش گردشگری و سایر بخش‌ها بهتر و بیشتر یاری نماید؛ تا به رونق هر چه بیشتر این صنعت درآمدزا و ارزشمند در جهت بالا بردن توان مالی مردم مؤثر باشد.

ـ (نمودار شماره ۱) بیان‌گر ضرورت دیگر انجام این پژوهش، برای رسیدن به رقابت‌های جهانی در پذیرش و جذب توریست است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

جدول (شماره۱): پیش بینی رشد گردشگری تا سال ۲۰۲۰ سازمان جهانی گردشگری

۲۰۲۰	۲۰۱۰	رتبه
۷۱۷	۵۲۷	اروپا
۴۳۸	۲۳	شرق آسیا-اقیانوس آرام
۲۸۴	۱۹۵	آمریکای(شمالی-مرکزی-جنوبی)
۷۵	۴۶	آفریقا
۶۹	۳۷	خاورمیانه
۱۹	۱۱	آسیای شرقی
-	-	جمع
۱/۶۰۲	۱/۴۷	

۱-۴-اهداف پژوهش

۱-۴-۱ هدف کلی

تعیین ظرفیت‌های جدید برای ایجاد برخی از مشاغل وابسته به توریسم با روی‌کردی بر مبانی، اصول، قواعد و احکام فقهی اسلام.

۱-۴-۲ اهداف فرعی

۱ـ به کارگیری برخی اصول، قواعد و احکام فقهی اسلام به منظور حل مواردی از مشکلات و موضوعات مستحدثه و نو ظهور، جهت ایجاد مشاغل جدید در بخش گردشگری.

۲ ـ تعیین نقش منافع محلله در تغییر موضوعات دارای عناوین مکروه و حرام.

۳ ـ راه‌کار جدید جهت مرتفع نمودن بخشی از معضل بیکاری در کشور با ایجاد فرصت‌های شغلی در حوزه توریسم با روی‌کرد به مبانی فقهی.

۴ ـ ایجاد ظرفیت‌های لازم برای کسب درآمد و بالا بردن توان مالی مردم از راه عرضه‌ی تولیدات و خدمات وابسته به گردشگری.

۱-۵- سوال‌ها و فرضیه‌های پژوهش

۱-۵-۱- سوال‌های اصلی پژوهش

۱ ـ حکم فقهی استفاده و بهره‌وری از نجاسات و محرمات با داشتن منافع محلله عقلایی مقصوده، جهت استفاده در تولید محصولات و تولیدات صنعتی چیست؟

۲ ـ چنان چه مجوزی برای ایجاد مشاغل جدید توریستی، مانند جواز ورود توریسم غیرمسلمان به مساجد و اماکن مقدسه صادر گردد، تا چه اندازه در ارزآوری و حلّ مشکل بیکاری مؤثر است؟

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

۱-۵-۲- سوال‌های فرعی پژوهش

۱ ـ قابلیت پاسخ‌گویی فقه اسلامی به مسائل جدید و پدیده‌های نوظهور تا چه اندازه است؟
۲ ـ قواعد فقهی «مصلحت»، «اضطرار»، «عسر و حرج»، «اهم و مهم»، «دفع افسد به فاسد»، «لا ضرر» و... چه کاربردی در تغییر احکام و موضوعات آن‌ها دارد؟
۳ ـ توریست‌های غیرمسلمان در زمان اقامت در کشور اسلامی از چه حقوقی برخوردارند؟

۱-۶-فرضیه‌های پژوهش

۱-۶-۱-فرضیه‌های اصلی پژوهش

۱ـ مواردی از استفاده و بهره‌وری از محرمات و نجاسات در میان روایات و منابع فقهی دیده می‌شودکه می‌تواند حکم آن‌ها را به موارد دیگر نیز توسعه داد.
۲ـ توسعه‌ی بخش‌های توریستی سبب اقبال و جذب بیشتر گردشگران، در نتیجه اشتغال‌زایی و ارزآوری بیشتر خواهد شد.

۱-۶-۲- فرضیه‌های فرعی پژوهش

۱ ـ پویایی دین اسلام متناسب با مقتضیات زمان و مکان و مصالح و مفاسد امور قابلیت پاسخ‌گویی و حل مسائل نوظهور را دارد.
۲ ـ با تغییر موضوعات احکام موضوعات مذکور به عنوان احکام ثانویه در تغییر و تنظیم احکام اولیه، به کار گرفته می‌شوند و برای حل بن‌بست‌های پیش آمده به کار می‌روند.
۳ ـ نگاه ارزشی اسلام به انسان، سبب احترام به حقوق همه‌ی انسان‌ها از هر قوم و نژاد و دینی که باشند، شده است؛ و در صورتی که انجام امور اختصاصی آنان سبب تعرض و تحدید و اهانت به مسلمانان نگردد، در برگزاری آن‌ها آزادند.

۱-۷-تاریخچه‌ی پژوهش

جهانگردی و مسافرت به سرزمینها و مکان‌های تاریخی و دیدن مناظر و تفرّج‌گاهای طبیعی، با هر عنوان و هدفی دارای سابقه‌ای بسیار طولانی است (علی اکبر، کلانتری. مقاله‌ی صنعت جهان‌گردی. مجله فقه، شماره‌ی ۱۴). خصوصیت چند وجهی صنعت گردشگری باعث شده تا امروزه شاهد انواع گوناگون توریسم مانند توریسم مذهبی و زیارتی، توریسم طبیعت، توریسم بازرگانی و تجارت، توریسم فرهنگی، توریسم تفریحی، توریسم درمانی، توریسم آموزشی، توریسم میراث فرهنگی، توریسم شکار و غیره باشیم. خاستگاه گردشگری، به سفرهای زیارتی برمی‌گردد. از پژوهش‌های به عمل آمده مشخص می‌شود، سفرهایی که متدیّنین برای زیارت اماکن مذهبی نظیر مکه معظمه، شهر رم[1]، کلیسای جامع

[1] . *Rome*

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

در منطقه گالیسیا در شمال غربی اسپانیا[۱] و کلیسای کانتربری لندن[۲] انجام می‌دادند، بیشترین گردشگری و جابه‌جایی را برای گردشگران تشکیل داده است. بنا بر نوشته‌های اخیر، گردشگری، شکلی جدید و مدرن از سفرهای زیارتی غیرمذهبی است(احمد میزایی به نقل از گرابرن ۱۹۷۷م). اما پیدایش جهانگردی و توریسم به شکل یک پدیده امروزی و به عنوان یک صنعت مدرن و درآمدزا و اشتغال‌آفرین که ابعاد و شاخه‌های متعدد و گسترده‌ای را به خود اختصاص داده، پدیده‌ای نوظهور می‌باشد.

در قرآن کریم، آیات متعددی به طور صریح و غیرصریح درباره‌ی گردشگری با اهداف متفاوت وجود دارد. این آیات تحت عناوین هجرت، سِیرُوا فِی الأَرْضِ، یَمُرُونَ، یَمشُونَ، فَسیحوا و... وجود دارد: پس چرا در روی زمین نمی‌گردند تا بنگرند که پایان کار پیشینیانشان چه بوده است؟[۳] (یوسف). در جایی دیگر، پس چرا در زمین سیر نمی‌کنند تا صاحب دلهایی گردند که بدان تعقل کنند...[۴] (حج، ۴۶). برخی آیات قرآن از بعد مادی و اقتصادی گردشگری، به عنوان عواید آن یاد می‌کند: هر کس در زمین هجرت(گردش) کند، برای آسایش و گشایش امورش جایگاه بسیار خواهد یافت[۵] (نساء، ۱۰۰). هم چنین است برخی آیات دیگر: بگو در روی زمین سیر کنید و ببینید عاقبت کار مجرمان به کجا رسید[۶](نمل، ۶۹)، بگو: در زمین بگردید و بنگرید خداوند چگونه آفرینش را آغاز کرده است[۷] (عنکبوت، ۲۰). چهار ماه (مهلت دارید که آزادانه) در زمین سیر کنید(و هر جا می‌خواهید بروید، و بیندیشید[۸] (توبه، ۲). دقّت در چنین مواردی نشان می‌دهد از نظر قرآن سیاحت و مهاجرت، در توانایی مالی و اقتصادی زندگی انسان و تلاش برای وسعت روزی نقش مهمی دارد. زمین را برای شما نرم و هموار گردانید پس شما در پستی و بلندی‌های آن حرکت کنید و روزی او خورید[۹](ملک، ۱۵). معرفی کشورها(مصر، روم)، شهرها(مکه، یثرب، مدین) اماکن مقدس (بِالوادِ المُقدَّسِ طُوی، مَسجِدِ الحرام)، منازل، نقاط مهم و حساس و تشویق به رفتن در جاهایی که بشر آن روز نه آن را درک می‌کرده و نه راهی به آن جا داشته چراغ راه بشر آینده بوده است. از بیان سرزمین‌ها(بابل، سبا)، صحاری(اصحاب حجر، «سنگستان»)، سدها(مأرب)، غارها(اصحاب کهف)، ساختمان‌ها(ارم ذات العماد) و کاخ‌ها(بروج مشیّده) ماسه‌زار(احقاف) گرفته تا کوه‌ها و عمق دریاها(فِی بَحْرٍ لُجِّیٍّ) و پهنه‌ی آسمان‌ها(وکُلٌّ فِی فَلَکٍ سَبعِ السَّماواتٍ)، همه و همه، ترسیم نقشه سیر و سفر و گردش انسان در جهان پهناور همراه با تدبر و تعقل و انواع بهره‌وری‌هاست(وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ).

---

[1] . *Santiago de cimpotela*

[2] . *Canterbury*

۳. *«أَفَلَمْ یَسیرُوا فِی الْأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کانَ عاقِبَةُ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِمْ»*

۴. *«أَفَلَمْ یَسیرُوا فِی الْأَرْضِ فَتَکُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ یَعْقِلُونَ بِها أَوْ آذانٌ یَسْمَعُونَ بِها...»*

۵. *«وَمَنْ یُهاجِرْ فِی سَبیلِ اللَّهِ یَجِدْ فِی الْأَرْضِ مُراغَمًا کَثیرًا وَسَعَةً... »*

۶. *قُلْ سیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کَیْفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُجْرِمینَ*

۷. *قُلْ سیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کَیْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ*

۸. *فسیحُوا فِی الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ*

۹. *«هُوَ الَّذی جَعَلَ لَکُمُ الْأَرْضَ ذَلُولا فَامْشُوا فِی مَناکِبِهَا وَکُلُوا مِنْ رِزْقِهِ»*

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.